

Մ Ս Ե Ր Ի Մ Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Պ Ե Մ Ն

Ընթերցող Երկու տեղում
կը հրատարակուի :
Ստորագրութեան տեղն
է Իսկոմ Երկ տան վա-
րի յարկը թիւ 15 :

Տարեկան գինն է Կանխիկ
դրուշ 100 :
Դուրսերէն բաժանորդ
եղողները փոստային
ծախքը վճարելու են :

22 ՄԱՅԻՍ

Գ. ՏԱՐԻ 1863

Թիւ 14—15

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմա Հայոց ազգը, կամաւելի ճշ-
դիւ ըսելով, Տաճկաստանի մէջ բնակող
Հայոց խիստ մեծագոյն մասը Սահմա-
նադրութիւն ունի : Սահմանադրութիւն
ըսելով ազգի մը կառավարութեան օրէն-
քը կ'իմացուի, եւ ազգ մը կառավարող
մարմնոյն վրայ պարտաւորութիւններ կը
գնէ, ինչպէս որ ազգաց իրաւունքը ազ-
գաց եւ քաղաքային օրէնքը կամ Գ. Թ.
բառաւ օրէնադրութիւնը քաղաքացւոյ
իրրեւ կառավարող մարմնոյ վրայ : Հին
ազգաց մէջ, բայց 'ի Յունաց եւ 'ի Հը-
ռոմայեցւոյ, կառավարութեան օրէնքի
գաղափարը գրեթէ անծանօթ էր. ուս-
տի Հայոց մէջ ալ, Հայկազանց հարստու-
թեան ժամանակէն մինչեւ աս օրս, առա-
ջին անգամ է որ օրինաց երաշխաւորու-
թեան առի կառավարութիւն մը պիտի
կազմուի : Թէպէտ արդի Հայոց ունե-
ցած կառավարութիւնը, ճշդիւ խօսե-
լով, կառավարութիւն չէ, այլ Օսման-
եան կառավարութեան վարչութեանը
(սուլթանի օրհան) մէկ մասը, որ կրօնա-
կան պիտոյից կը վերաբերի, եւ զոր կա-
ռավարութիւնը Սահմանադրութեան ըլլալուն,

այսինքն քրիստոնէութեան քանի մը է-
ական օրէնքներէն տարրեր օրէնադրու-
թեան սկզբունք ունենալուն համար,
ուղղակի եւ անմիջապէս չկրնալով կա-
տարել, հանդիսաւոր արտօնութիւննե-
րով ազգին թողուցած է, ասոր համար
ալ Հայոց կառավարութեան օրէնքը
ճշդիւ խօսելով Սահմանադրութիւն չէր
կրնար կոչուիլ, այլ լով կանոնադրու-
թիւն մը, բայց եւ այնպէս աս անունը
մեր աս կանոնադրութեանը սեպհական
ուեցաւ, մենք ալ աս անուամբ կը կո-
չենք :

Թէպէտ աս նիւթիս վրայ մեր կողմա-
նէ քանի մը յօդուածներ գրուած են,
բայց որովհետեւ ասանք այնպիսի նիւ-
թեր են որ այլ եւ այլ տեսութեան կէ-
տերէ կրնան նկատուիլ, եւ միշտ նոր ե-
րես մը կրնան ընծայել, մեր աս գրուա-
ծին ալ ոչ այնչափ առջիններուն կրկնու-
մըն է, որչափ մի եւ նոյն նիւթին նոր
մէկ տեսութիւնը :

Սահմանադրութիւնը Հայոց համար
մեծ բան է. նախ որ ասով կառավարու-
թիւնն ազգին վարչութեանը համար բ-
րաւ արտօնութիւն կը վաւերացնէ. ա-
նոր օրէնք տալով անկեա իր վարչու-

թիւանը մէկ մասը կը ճանչնայ, եւ գոնէ չտալով մը զինք անոր նպատակը կը պարտաւորէ. այնպէս որ եթէ վարչութիւնը մինչեւ հիմա կառավարութեան գիմերու պատճառ ունէր, այսուհետեւ նոյնը իրաւամբ ընելու համարձակութիւն ունի: Երկրորդ՝ Սահմանադրութեամբ ազգն անձնաւորութիւն մը ըստացած եղաւ. ուստի եւ անիկա այսուհետեւ ոչ իրրեւ ըստ պատահման Օսմանեան պետութեան ձեռքին տակ գտնուած պատահարական (կէշեքիւն) տարագայ մը ունեցող մարմին պիտի նշկատուի: այլ իրաւունքով երաշխաւորեալ եւ հաստատուն ազազայիւ ազազատուած ընկերութիւն մը պիտի յարգուի: Երրորդ՝ ազգը իր ներկայ գոյութիւնը Սահմանադրութեան տակ ձգելով, իրրեւ ինք զինք ճանչցող եւ իրաւանց բարեկամ, Եւրոպիոյ քաղաքակիրթ եւ ազատական մասին առջեւ հարկաւ համակրութիւն մը կը ստանայ. քանզի Եւրոպիոյ սա մասին առջեւ իրաւանց սկզբունքները կրօնական խաղաղութիւններէ վեր ըլլալով, անհրաժեշտ է որ ազգ մը կամ ընկերութիւն մը, ինչ կրօնք որ ունենայ, եթէ եւրոպական իրաւանց ընտանեաց, խիշն համակրութեան արժանի չհամարուի:

Սահմանադրութեամբ ազգն արգարեւ եւրոպական քաղաքակրթութեան սահմանը կտնտմ կ'ըլլայ. բայց ասով միայն քաղաքակրթութեան կատարեալ արդիւնք մը երեւցուցած չըլլար: Ուստի, բոհե կ'ուզենք, Սահմանադրութիւնը մեծ օգուտ մը ըրած չըլլար ազգին ներկային եւ ապագային, եւ ազգը վերը յիշուած առաւելութիւնները, Տէրութեան եւ Եւրոպիոյ առջեւ, մասնաւոր իւր միայն ունեցած կը համարուի, եթէ եւրոպական քաղաքակրթութեան իտիւն չհետեւիր:

Եւրոպիոյ քաղաքակրթութիւնը, որ արդարեւ իրաւունքն է, երկու գլխաւոր բան ունի, որոնք անոր բոլոր գո-

րութեանն ու մեծութեանը իրրու թէ երկու դուպանակներն են. այն է իրաւունքն ու անտեսութիւնը: Արդ ազգը որ եւրոպական իրաւանց եւ օրէնադրութեանը գաղափարը փոքր 'ի շատէ բմբունած երեւցաւ, անոր անտեսութեանը (էթնօֆ) գաղափարն ալ արդեօք ըմբռնած է: Ըսել կ'ուզենք, ազգը կանխակալ աւանդութենէ (բոնի) դուրս ելլելով, եւրոպական գրութեամբ եւ հաստատուն փորձառական հիմերով վրկայուած անտեսութեան պիտի հետեւի. անտեսութեան ճիւղերուն, մշակութեան ճարտարութեան եւ վաճառականութեան հետամուտ, Տաճկատանի մէջ անտեսական գործունեաց ժողովուրդ մը ըլլալու պիտի չանայ:

Անհրաժեշտ է որ ազգ մը կատարեալ քաղաքակրթ ըլլայ, եթէ քաղաքակրթութեան ան երկու միջոցները միանգամայն չունենայ, իրաւունքն ու անտեսութիւնը:

Արդէն ըսինք որ ազգ մը քաղաքակրթութեան մէկ ճիւղին, այն է իրաւանց, հետամուտ ըլլալով, չի կրնար քաղաքակրթ ըլլալ, եւ քաղաքակրթութեան արդիւնքը վայելել: Քաղաքակրթութիւն բոհելով կ'իմացուի ընկերական վիճակ մը սրուն մէջ ժողովուրդ մը հաւաքապէս բարեբախտ է, եւ իր իմացական եւ բարոյական գրութեանը մէջ կ'երթայ դէպ 'ի կատարեալութիւն ուրուն Եւրոպիոյ մասին իրաւունքն ու անտեսութիւնը մարդկային ազգը սահմանած է:

Որովհետեւ իրաւունքն այնպիսի ճիւղ մըն է որ անմիջապէս ուղիւ բանէն կը բղկէ, եւ ֆիզիկական գործակիցներու, կամ աւելի յայտնի բոհեր, ֆիզիկական ընտիւնէն գառ բանի չի սղաւսեր, անոր համար ազգ մը խիշն ուստեց նախընթաց պաշտօնաւորութեան կրնայ, կ'որովմիտ ընտրողութեամբ իրաւանց ճաղքուն մէջ մտնել, միայն թէ ինչպէս ըսինք, անով միայն բուն քաղաք-

արձակի կամ բանաստեղծութեան մասնաւոր ոգի ունենալով, ան իրենց ասպարէզի ընկնեն, այլ մեր խօսքը ան ընդհանուր ճաշակին համար է որով կը թռի թէ մեր երկրաստորգները բանասիրութենէ զատ ուրիշ բանի ակործակ չունին: Մինակ մէկ բանի ակործակ ունենալ, եւ ուրիշ բաներու ոչ ճաշակը եւ ոչ կարեւորութիւնը ճանչնալ, ճաշակի ապակիւնութեան ցոյց է:

Ապա մեր խօսքը գլխաւորելով կ'ըսենք.

Նախ՝ Մահմանադրութիւնն իրաւանց կէտ մըն է. եւ իրաւունքը եւրոպական քաղաքակրթութեան մէկ տարրն է: Եւ որովհետեւ կ'ենթադրուի թէ Ազգը Մահմանադրութեամբ իրաւանց դադարաւն ունեցաւ, ասկէ կը հետեւի թէ ազգը իր ըստը ազգային գործերուն մէջ իրաւանց ամեն յարաբերութիւններուն ուշ պիտի գնէ. զգոյշ պիտի ըլլայ այն պիտի ցոյցեր ընելու որոնք անոր քաղաքակրթութիւնը տարակոյսի մէջ կը շընեն. այնպիսի քայլեր միայն առնելու է որոնք խօսքին քաղաքագէտ մը հաղիւ կ'առնէ: Միւս կողմանէ աս ալ գիտնալու ենք որ իրաւանց գիտութիւնը մեզի պէտք է, քանզի մեզ պահպանելու, սրաշտպանելու եւ յառաջ առնելու բոլոր միջոցները իրաւանց վրայ խորին եւ յատուկ տեսութենէ մինակ կրնանք առնել: Ար. կէտին խորհրդածութիւնը ոչ միայն երեսփոխանաց եւ վարչութեան կը վերաբերի, այլ եւ ժողովրդեան:

Երկրորդ, որչափ կարեւորութիւն որ ունի Մահմանադրութիւնը ազգին համար, անով միայն ազգը քաղաքագէտ չըլլար, եթէ եւրոպական քաղաքակրթութեան միւս մասին ալ, այսինքն Տաճկաստանի մէջ գործունէաց անտեւտական ժողովուրդ մը ըլլալու, բնական զխտութիւններով, չղատարատուի, խիտ յայտնի է, խոհուն մարդոց գիտողութիւններն ալ կը հաստատան թէ Նա-

խախնամութեան Օսմանեան պետութեան ձեռքին տակ դրած ստորին Արիոյ մէջ արդէն սկսեալ եւ յառաջ երթալու բարեկարգութեան գործը կատարելու ամենէն յարմար ազգը Հայն է:

Եթէ ազգը աս պաշտօնին համեմատ վարուի, չենք կարծեր թէ անոր արդիւնքը կառավարութեան եւ Եւրոպայի լուսաւորեալ մասին անձանոթ կրնայ մնալ: Հայոց աս յարմարութիւնը զոր մենք Հայոց կոչումը անուանելու կը համարձակինք, այնպէս է որ կ'արդարացնէ ազգին քանի մը տարւոյնէ՝ ի վերինք դինք բարեկարգելու եւ յառաջանալու ջանքերը, եթէ ամեն նախապաշարումէ ազատ մտքով նկատուի. թէպէտ ան ջանքերը, երբեք անխորհուրդ կերպով գործունէուն համար, քանի մը տղէտ կամ կասկածոտ մարդոց ուրիշ կերպ մեկնութիւններ տալու առիթ եղան:

Ա. Մ. Գ.

ՀՈՄԵՐՈՍ ԲԵՐԹՈՂԱՀԱՅՐ

Խորհրդական բանաստեղծութիւնը Յունաց առասպելախառն ժամանակաց մէջ Բերթոլդի մը համար հեշտ ու սիրելի պարագմունքն էր, բնութեան օրհնէնք հանելով եւ աստուածոց փառքն երգելով ժողովրդեան մը բարօրութեան եւ հանգստութեան էական պատճառըլլալ եւ զանիկայ ստուերամած եւ տխուր անտառաց խորերէն հանելով հրահանգել եւ ընդելացնել: Իւր երկնազգեցիկ քնարին ձայնով կրթեալ ժողովուրդը՝ փոփոխութեանց ենթակայ՝ քիչ ժամանակ անցնելէն ետքը խորհրդական բանաստեղծութենէն ձանձրանալով, աստուածոց թարգման եւ անոց մտերիմ բարեկամ կոչուած Բերթոլդը հարկադրուեցաւ թողուլ իր գերաբուն պաշտօնն եւ երգով զգոսեցնել զժողովուրդն, եւ իւր թերեզուն արձագանքն ինչուան դա-

հի բարձրութեանը հասնելով թէ թա-
ղաւորաց և թէ ռամկին հաճոյական
զուարճութիւն մը եղաւ, քերթողն մե-
ծարդոյ պաշտամամբ փառաւորուած՝
քաղքէ քաղաք, դաւառէ դաւառ կ'անց-
նէր, ունկնդրաց խուռն բազմութիւնը իբ-
րեւ գերի իւր ետեւէն ձգելով: Ահա ափի
բանաստեղծութեան հմայքը: Իսկ հին
քերթողութեան խանձարուքը՝ Թեոսողիա
եղաւ և նորը Յոսիոյ զուարթ երկնից տակ
ծնաւ ու պայծառացաւ: Քաղցրաշունչ
կլիմայ մը, կիրթ ագգաց մերձաւորու-
թիւնը, բնակչաց հարստութիւնը և
անդորրաւետ խաղաղութիւնը, մինչ-
դեռ Եւրոպական մեծ Յունաստանը խը-
ւովութեանց ալեօքն կը յուզէր, իրեն
բարդաւաճմանցը մեծապէս սատար ե-
լան: Նոյն դաւառին մէջ քերթողաց
վարժարան կանգնեցին, որոնց պարտք
համարուեցաւ յօրինել կամ յղկել այն
երգերն որ քաղաքական կամ կրօնական
հանգիսից մէջ պիտի երգեցուէին:
Այս վարժարանն էլան այն քերթողնե-
րն որ առեն անցնէին ետքը Հանդեր-
զուք կոչուեցան, եւ որոնք

“ Ի սարդենի մահակէ պար գլուխ,
կրտէ Մաղխարոս, երգէին զՀովերական
քերթուածն ”:

Գիցաբանութիւնը, իբրեւ անսպառ
գանձարան, լրանալան նիւթեր կը մա-
տակարարէր քերթողաց, իրենց բիրտն
ու երկասիրութիւնն հաճոյ՝ փոփոխա-
կան և հեշտալի ընելու համար: Վասն զի
կրնային ինչուան աստուածոց ծնունդը
կամ ստեղծագործութեան սկիզբն ելել:
Տիտանեանց և հսկայից՝ աստուածոց գէմ
տուած պատերազմները կ'երդէին, և
կիսաստուածոց անյաղթելի քաջութիւն-
ները դրուատելով՝ Յունաց մէջ ելած ե-
րևելի ազգատոհմներուն ծագումը անոնց-
մէ կը ցուցնէին: Այն ատենները շա-
րադրուած են Հերակլեանք, Թէբայ-
եանք, Մարք Նախիդնեայ անուանեալ
վիպասանական քերթութիւնքը, որոնք
միանգամայն Յունաց գիցաբանական

պատմութիւնն են: Առասպելական
գէտքերը մինչև 'ի Տրովական պատերազ-
մը հասցնելով Առասպելական շրջան կը
կոչեն, իսկ պատերազմի վերաբերեալ
ամէն գէտքերը՝ Հեղինէի յափշտակու-
թենէն մինչև 'ի մահ Աղիսեսի, Շրջան
Տրովական կ'անուանեն: Այս շրջանին
կը վերաբերին նաև Կիպրական և Աե-
րունի Տրոյիոյ, և վախճան իշխանաց
Յունաց որք առին զԿղիոն ըսուած քեր-
թութիւնքը:

Այս տեսակ բանաստեղծութիւնը ի-
րաւամբ կրնանք Նոր կամ Արտաքին սե-
պել, առջի հնոյն հետ բաղդատելով,
որովհետեւ ինչպէս ըսինք, վախճանը բո-
լորովին տարբեր, բանեցուցած լեզուին
մէջ նաև շատ զանադանութիւն կայ: Ի-
րենք եղան վեցաչափ տաղի կատարելու
թիւն տառը, որ ճոխութեամբ, պար-
զութեամբ և վսեմութեամբ ինչուան մեր
օրերը դիւցադնական չափ կը սեպուի:

Հիմերն Նոր քերթողութեան հայր
և առաջին հեղինակ զՀովերոսն համարե-
լով հարկ կը համարինք մը քանի մանր
տեղեկութիւն տալ հոս իւր վարուցը վրա
յօք:

Հնութիւնը մթութեան ստուերին
մէջ քերթողահօր Հովերոսի կեանքը
ծածկած ըլլալով, ճիշդ և ստույգ տեղե-
կութիւն մը չեն կրցած տալ բանասէրք:
Նա մանաւանդ որ նախնի ելլադացիք ի-
րենց սովորութեանն համեմատ, այսպի-
սի երևելի և հռչակաւոր անձանց փառքն
անմահացնելու նպատակաւ ջանացեր են
որ անոնց ծագումը յաստուածոց բղխեցը-
նեն:

Ասանկ ալ զՀովերոս ոմանք աստուա-
ծաբարձ հռչակէր են, ոմանք Լիսոսի և
Որբէոսի առաջին երաժշտաց ցեղէն, ո-
մանք ալ Զմիւռնիոյ Մեկէս գետէն ծը-
նած, և այս պատճառաւ Մեկէսածին
կոչուած:

Հերոդոտոս կը պատմէ թէ Զմիւռնի-
ոյ մէջ հասակն առաւ Հովերոս, Փեմիոս
անուամբ անուանի մարդու մը վարժարա-

նին մէջ դասաւորուած ինն ընելով Զմիւռնիայ պարծանքը կ'աւելցնէր և բոլոր Յոյք հոն կը յաճախէին իրմէ հրահրուելու : Նոյն ատենը Մենտիոս անունով նաւապետ մը Զմիւռնիա եկած ըլլալով Հոմերոսի համբաւը լսեց և իրեն հոնճարոյն վրայ սքանչանալով, խնդրեց իրմէ որ հետը Ճամբորդութիւն ընէ . Սիրով յանձն առաւ Հոմերոս այս առաջարկութիւնը . որովհետեւ արդէն մտադր մէջ ծնած էր Խղիական և Ագիսական քերթութիւններն , և այս ձեռնարկութեան գործադրութեանը համար հարկաւոր կը սեպէր ճամբորդութիւնը : Բայց Խտալիա, Սիկիլիա և Սպանիա քաղեց Հոմերոս , և Իթալիկ կղզւոյն մէջ Մենտոր անունով հարուստ և խնայատուն մարդէն մեծ ընդունելութիւն և հիւրասիրութիւն տեսնելով , սէր կապեցին իրարու վրայ , Մենտոր ինքնին տեղն ի տեղը պատմեց Հոմերոսին ինչ որ զիտէր Ագիսեա թագաւորին կրած վշտաց և հալածանաց վրայ : Եզրիպոս և Փիւնիկէ ալ գնաց Հոմերոս , և Զմիւռնիա անցնելով՝ հոն գրեց իւր Խղիականը : և արդէն հաշտուած անունը , այն քերթութեամբով ամենուն ցանկալի եղաւ : Բայց ինքը Ղիոս կղզին առանձնացաւ և վարժարան մը բանալով՝ Խղիականը ամէն քաղաքներէ ժողովուած մարդկանց սկսաւ կարգաւ : Հոն ի Ղիոս գրեց իւր միւս Ագիսական քերթութեամբը , որուն մէջ իրեն երախտապարտ և բարեկամ անձանց՝ Փեմիոսի , Մենտորի և Մենտորի անուններն անմահացուց : Ղիոսէն կ'ուզէր Աթէնք անցնիլ , բայց երբոր Սամուէն Յով կղզին եկաւ , հիւանդանալով մեռաւ : Բնակիչքն ալ այնպիսի հաշտաւոր անձի մը գերեզման տալը մեծ պատիւ սեպելով . փառօք թաղեցին ու հոյակապ շիրիմ մը կանգնեցին ի նորին յիշատակ :

Ամանք կը պատմեն թէ Հոմերոսի երկրորդ ճանապարհորդութեան ատենը՝ նաւատիր՝ անոր ունեցած մեծութեանցը աչք տնկելով զինքը կուրցուցին , ու

անձնութեամբ տեղ մը ցամաքը հանելով՝ իրենք ձգեցին փախան և Հոմերոս ալ յոսահասութեամբ զնոր մը ձեռքը քաղաք կը պարտէր , ու իր քերթութիւններն երգելով հազիւ առօրեայ ապրուստը կը ճարէր :

Բայց աս կարծիքը հաւանականութիւն չունի :

Հոմերոսի որ ատեն եղած ըլլալուն վրայ որոշ տեղեկութիւն մը չունին ընդհանր : Հերոդոտոս կ'աւանդէ թէ իրմէ 400 տարի առաջ եղած ըլլան Հոմերոս և Հեսիոդոս . որով Հոմերոս Լիդուրիոսի ժամանակակից կըլլայ , ու Տրոյի պատերազմէն 300 տարի ետքը : Բայց ոմանք աւելի հին կը համարին , Քրիստոսէ գրեթէ 1000 տարի առաջ , և աւելի անոր համար հաւանական կը սեպեն աս կարծիքը , որ հին պատմութեանց մէջ աւանդութեամբ կը գրուցուի թէ ինքը Լիդուրիոս նախ ետեւէ եղած ըլլայ հոմերական քերթութիւնը ժողուելու : Իսկ Եւսեբիոս իր ժամանակագրութեանը մէջ Դաւթի վերջին տարիները , կամ անոր որդւոյն Սողոմոնի թագաւորութեան ժամանակ կը համարի զՀոմերոս և զՀեսիոդոս : Նոյն գրոց մէջ ուրիշ տեղ՝ Հերոդոտոսի Սգարիա և Յուդայի Յերուսալամ թագաւորաց ատենը կը գնէ , Եսայի մարգարէին ժամանակակից :

Նոյնպէս ալ Հոմերոսի ուր տեղացի ըլլալուն վրայ մեծ ինքզինք կայ , հին ատենէն ի վեր . վասն զի եօթը քաղաք՝ Կորնոս , Յով , Արգոս , Սաղամիս , Աթէնք , Ղիոս և Զմիւռնիա երկայն ատեն իրարու հետ վիճ ունեցեր են՝ Հոմերոսի խանձարուրդ տալու պարծանքը յափշտակելու համար :

Բայց հաւանականագոյն կերէնայ թէ Զմիւռնիա ծնած և երկար ատեն Ղիոս կեցած ըլլայ :

(Եսթրոնիէ)

ՄՏԱՆԻ ԱՄՈՒՄՆՈՒԹԻՒՆ

Տէս ԹԷ 40—41 .

Բայց ծնողք, չեն կրնար հասկնալ թէ իւրենց աղջկը կարենայ, աղքատ տղայ մը որչափ որ ալ բարի ըլլայ, եկամուտի տէր հարուստ վաթսուցնոց մարդու մը չափ սիրել։ Արդէն կը տեսնեն անոնք զԵղիսաբէթ իւր ազնոր տանը մէջ տեղաւորուած և ազնուական տիկին մը դարձած, և առանց անոր խորհուրդ հարցնելու, ածապարելով, Ս.յո կ'ըսեն, Եղիսաբէթ կուլայ. — «Դեռ քսան տարեկան եմ» — կ'ըսէ և իմ կրկին տարիքս ունեցող մարդու մը հետ ամուսնա՛նամ։

— Ճանիւի խօսքեր են ատոնք. կը պատասխանեն ծնողք, երբոր հարուստ ըլլաս ու մեծ ճոխութեան մը տիրանաս, քեզի ի՛նչ կը պակսի։

— Ս.յն պիտի պակսի որ Յակովբայ կինը պիտի չըլլամ։

— Ի աւ, Յակովբին հետ կ'ամուսնանաս, երբ միւսը թաղես։ Եւ այս խենդ ու խելառ պատճառներէն յետոյ, չքեղ հաղուստներով, ծաղկներով, մետաքսեղէններով և ոսկիներով զԵղիսաբէթը կ'զարգարեն, կտանին զայն ի խորան և կը զոհեն։ Չհարցնեմք Եղիսաբէթին եթէ երջանիկ է, հապա տեսնենք թէ հիւանդապահութեան վիճակին համբերատար է։ Կուզէ որ ինչ որ տնական երջանկութեան իրեն կ'պակսի, դոնէ աղքատաց բարիք ընելով թշուառ մարդիկը միտն արելով և քովը եղած անձանցմէ սիրելի ըլլալով, լեցնէ։

Բայց իւր ազահ էրիկը քսակը կ'դոցէ, ամենայն կերպիւ կ'ըսէ կնկանը որ ստակը վատնելով չթողուիր, որ ողորմութիւն տալով անգործ մարդիկը կը քաջալերին։ Կնկանը զգեստուց համար եղած ծախքերը ինքը տեսնել կուզէ. բոլոր ծախքերէն յիշատակադիրքը աչքէ անցնել. կը բարկանայ թէ ժողաւէն մը ի՛նչու չորս դոհեկան վճարուել է, հարիւր

փարայի ժապաւէն մը անոր տեղը չէր կըրնար բռնել։ Եղիսաբէթին ընծայեալ յարգանքները, ծեր ազահին կասկածները և նախանձը կ'զրգուեն։ Իւր կնկանը եղած ամէն մէկ քաղաքավարութիւնները զինքը սաստիկ կ'բարկացնեն։ Պէտք չէ որ ամեն մարդոց հետ սիրով վարուի. պէտք չէ որ այցելութեան երթայ կամ այցելութիւններ ընդունի առանց իւր ներկայութեան։ Գրեթէ հըրաման չունի որ կիրակիէ կիրակի պատարագ տեսնալու երթայ։ Թէ որ Եղիսաբէթ առաքինի և բարեպաշտ չըլլար, թէ որ իւր արտասուքը և վիշտերը տանը մէջ ծածուկ պահել չգիտնար, զժուար կը արդեօք նախատեսել թէ պիտի մուրէր։ Սակայն և ինչպիսի կեանք։

Գրիգոր և Պողոս, երկուքն ալ Խալուհին կուզեն, ուստի առաջնորդ ձեռքով Մկրտիչին տունը կ'ներկայանան։ Ամէն մարդ կ'յարգէ զԳրիգորն, որ հանդարտաբարոյ, բարի քրիստոնեայ, բարի զաւակ, խելացի երիտասարդ մ'է, ուժեղ և սիրուն է, բայց տասն և երկու արտավար հող ունի միայն։ Պողոս աւելն օր գինեատուն է, ծնողացը անհաղանդ, բարկասիրտ, ամբարիշտ, ստահակ, արդէն իւր անկարգ վարքովը ծերացած, բայց երեսուն արտավար հող ունի։ Խալուհին աչքը Գրիգորին վրայ է։ Իւր Հայրը, Մկրտիչ, Պողոսը նախամեծար կը համարի, և իրեն փեսայ պիտի ընէ զայն։ Տեսնեմ որ Մկրտիչ ինծի կուգայ նոր լաթերը՝ դոհ դեմքը՝ սրտին մէջի եղած գոհութիւնը կը յայտնեն։

— Բարի լոյս, Մկրտիչ աղջա՛ր, ասանկ հագուած սըղուած և ուռած ո՛ւր կ'երթաս։

— Ուր կ'երթամ, բարեկամներս հրաւիրեմ որ հարսնիքի դաս։

— Ինչ հարսնիք։

— Դեռ չգիտե՞ս որ երկու օրէն աղջիկը կը կարդեմ։

— Շատ լաւ. վերջապէս Գրիգորին ուղածը պիտի կատարուի։ Խալուհին

պէս ազնիւ աղջկան մը արժանի էր , և ան-
կեղծաբար խօսելով , զայն դժուարաւ
վստակել տուիր անոր :

—Փեսացուն Պրիգորէն աղէկ է . ե-
րեսուն արտավար հոգի տէր . մէյմը հաշ-
ուէ , երեսուն արտավար :

—Բայց երեսուն արտավարի խօս-
նայրը , Պրիգորէն չափ խելօք , կանոնա-
ւոր բարուց տէր և անոր չափ պարկեշտ է :

—Կըսեն թէ երիտասարդութեան
ժամանակ քիչ մը անառակ է եղեր .
բայց դիտես , ասիկա ժամանակին հետ
կ'անցնի :

—Թէ որ այդպէս է , զէջը քեզի և
աղջկանդ : Աշխատանքով կրնայ մարդ
երկիր դնել . բայց երկիրներով ստահա-
կի մը պէտք եղած բարի վարքը և ձիւ-
քերը ծախու չառնուիր : Արդեօք Խօկու-
հին քու միտքեդ է :

—Առջի բերան քիչ մը դժուարու-
թիւն ցուցուց , փեսացուն երես . ծռեց :
Տղոց բնութիւնը դիտես . պէտք է որ
ծնողք իրենցմէ աւելի խոհեմ ըլլան :
Առջի բերան չուղեց . բայց վերջապէս
հաւանեցուցինք զինքը , ես ալ բարեկա-
մաց տունը վազեցի :

—Այսինքն աղջիկդ բռնի հաւանեց-
նելէն յետոյ , կուգես զայն կապել . վը-
տանդի մէջ ձգել . առանց ժամանակ
տալու որ մտածէ և խօսքը ետ առնու ,
աղէկ բան չէ այդ Մկրտիչ աղբար :

—Արեւմտեան Հայր մը իրաւունք չունի աղ-
ջկանը խորհուրդ տալու :

—Ձեմ բներ որ իրաւունք չունի : Ընդ-
հակառակն կ'ըսեմ որ իւր պարտքն է .
բայց առաջ , պէտք է որ Հայր մը աղէկ
խրատներ տայ , և դու բարեկամ այժմ
զէջ խրատներ կուտաս . յետոյ Հայր մը
խրատ տալէն ետքը , որոշումը իւր աղջ-
կանը պիտի թողու , եթէ խնդիրը ա-
մուսնութեան վրայ է , և ինծի կերեւոյ
որ դու քու աղջիկդ աւելի պահանջում
կ'ընես :

—Թէ որ աղջիկ մը ունենայիր ինծի
պէս չէիր ընէր :

—Ամենին : Երկիրներու վրայ աչք
նետելէն յառաջ երկու փեսացուներուն
վարքը կ'ընեն , կ'նայէի որն է որ աւելի
աշխատասէր և իւր ծնողացը հնազանդ ,
ո՞րը աւելի քրիստոնէաբար կապիր : Այն
որ միւսէն աղէկ կ'ըլլար , նախամեծար կը
համարէի , աշխարհիս բոլոր հարստու-
թիւններովը հանդերձ չեմ ուզեր աղ-
ջիկս ստահակ և բարբարոս մէկու մը
տալ :

—Աղջիկս շատ բարի է , երկիր ճամ-
բու կ'գնէ :

—Զգուշացիր որ ընդհակառակն է-
րկիր զինքը գէշ ճամբուն մէջ չտանի :
Երբ կերպաս մը թիւր ծալուածք մը ու-
նենայ , այն ծալուածքը դիւրաւ չտկու-
իր : Բայց բներք թէ խենեշին մէկը մի-
ջին այր մը ըլլայ . ասիկա բաւական է՞
ամուսնութիւն մը երջանիկ ընելու : Այն
ատեն աւելի կ'սիրէր զՊրիգոր :

(Շարունակելի)

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄՍՏԵԱՆ

ԱՔԱՐԻ ԵՂԱՐԱՅԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԵՒ
ԱՌԱՅԱՆԱՌՆ

Զանիւք , եւ աշխատութեամբ

Ա . Գ . Մ . ՊԱՐՈՆԻ

Այս վերնագրով դրդոյի մը հրա-
տարակուած եւ ի լոյս ընծայուած է ,
որ ամեն գրածախի քով կը ծախուի , ու-
ճը դիւրեմաց ըլլալովն , մեծ օգուտ ունի
ժողովուրդեան բարքը հրահանգելու մե-
սին եւ անշուշտ արժանայարդ հեղինա-
կին նպատակն ալ նոյնը եղած պիտի ըլ-
լայ :

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

Ա . ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ

Ա . ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՊԱՐԱՆ